

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Žaliosios knygos „Adekvacijos, tvarios ir saugios Europos pensijų sistemos“

(COM(2010) 365 galutinis)

(2011/C 84/08)

Pranešėjas **Petru Sorin DANDEA**

Bendrapranešėjis **Krzysztof PATER**

Europos Komisija, vadovaudamasi Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 304 straipsniu, 2010 m. liepos 9 d. nusprendė pasikonsultuoti su Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetu dėl

Žaliosios knygos „Adekvacijos, tvarios ir saugios Europos pensijų sistemos“

COM(2010) 365 galutinis.

Užimtumo, socialinių reikalų ir pilietybės skyrius, kuris buvo atsakingas už Komiteto parengiamąjį darbą šiuo klausimu, 2010 m. gruodžio 16 d. priėmė savo nuomonę.

468-ojoje plenarinėje sesijoje, įvykusioje 2011 m. sausio 19–20 d. (sausio 20 d. posėdis), Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas priėmė šią nuomonę 185 nariams balsavus už, 9 – prieš ir 8 susilaukė.

1. Pagrindinės rekomendacijos

1.1 Kaip teigiama **žaliojoje knygoje „Adekvacijos, tvarios ir saugios Europos pensijų sistemos“**, valstybės narės pačios gali nustatyti savo socialinio draudimo sistemų pagrindus ir yra visiškai atsakingos už tų pagrindų nustatymą, pensijų sistemų kūrimą ir veikimą. Tačiau EESRK mano, kad ES mastu laikantis suderinto požiūrio būtų galima pasiekti didesnį nuoseklumą ir užtikrinti, kad valstybių narių pensijų sistemos atitiktų strategijos „Europa 2020“ socialinius ir užimtumo ramsčius, turint omenyje tai, kad norint tvarių pensijų sistemų labai svarbus užimtumas. Reikia atsižvelgti į visas, o ne tik į pasirinktas EESRK pastabas.

1.2 Sprendimai dėl pensijų sistemų reformos priimami nacionaliniu lygmeniu atsižvelgiant į šaliai būdingas sąlygas ir istoriją. Reforma turi būti siekiama užtikrinti adekvaciją ir tvarią pensijų sistemą. ES reglamentuose negali būti nei tiesiogiai, nei netiesiogiai pasisakoma už ar prieš kurią nors konkrečią pensijų reformą. 2000 ir 2004 m.⁽¹⁾ priimtose EESRK nuomonėse pabrėžiama, kad šią sritį reikėtų patikėti socialiniams partneriams. Nepaisant to, kad valstybių narių pensijų sistemos labai skiriasi, EESRK mano, kad yra pakankamai daug bendrų dalykų, pradedant politikos koordinavimu ir baigiant reguliavimu, dėl kurių sprendimai galėtų būti priimami ES lygmeniu, neviršijant ES kompetencijos, susijusios su investicinio pensijų kaupimo modeliais.

1.3 Žaliojoje knygoje pateikti pasiūlymai turėtų būti dar kartą apvarstyti atsižvelgiant į bendrą socialinės rinkos ekonomikos kontekstą. Dėl krizės nukenčia augimas, užimtumas ir pensijos. Europos Sąjunga jai tenkantį pagalbos teikėjos vaidmenį atliktų kartu parengdama struktūruotą ekonomikos atgaivinimo politiką, kuria būtų skatinamas į kokybę orientuotas augimas (tai galėtų būti daroma aktyvia darbo politika, profesiniu mokymu, investicijomis ir inovacijomis), naujų ir tinkamų darbo vietų kūrimas ir taip stabilizuojami einamojo finansavimo pensijų modeliai (angl. *Pay-As-You-Go* arba PAYG), taikomi valstybėse narėse. Šie modeliai leidžia labai veiksmingai susilpninti krizių poveikį. Prieš siūlydamas solidarumu pagrįstus pensijų modelius pakeisti mišriais modeliais (einamojo finansavimo pensijų modelis ir pensijų fondai) valstybės narės, be kita ko remdamosi argumentu, kad solidarumu pagrįsti einamojo finansavimo pensijų modeliai didina valstybės biudžeto deficitą, turėtų nepamiršti, kad investicinio pensijų kaupimo modeliai nepadėtų žmonėms įveikti sunkumų, kylančių dėl ekonomikos krizių, o veikia priešingai – šie modeliai gali nukentėti nuo bet kokios finansų ir biržų krizės.

1.4 Mažėjant gimstamumui ir ilgėjant gyvenimo trukmei Europos visuomenė senėja. EESRK sutinka, kad reikėtų reguliariai analizuoti ir stebėti demografines prognozes, kad pensijų sistemos būtų galima tinkamai ir laiku pritaikyti prie naujų sąlygų. Tačiau šiomis prognozėmis, įskaitant būsimas viešąsias išlaidas pensijoms, reikėtų naudotis ir vertinti jas atsargiai, nes jose gali būti daug prielaidų, kurias sunku numatyti labai toli į priekį⁽²⁾. Eurostato prielaida, kad gyvenimo trukmė per ateinančius keturiasdešimt metų ES pailgės septyneriais metais, gali būti

⁽¹⁾ EESRK nuomonės: OL C 14, 2001 1 16, p. 50 ir OL C 157, 2005 6 28, p. 120.

⁽²⁾ 2000 metais OECD, Eurostato ar net Jungtinių Tautų atliktos 2010 metų prognozės neatitiko tikrosios raidos.

abejotina, nors ir pagrįsta svariais specialistų argumentais. Gyvenimo trukmei ir toliau įtakos gali turėti kintančios gyvenimo ir darbo sąlygos. EERSK manymu žaliojoje knygoje pateiktuose Komisijos pasiūlymuose, iš esmės pagrįstuose demografinėmis problemomis ir prognozėmis penkiasdešimties metų laikotarpiui, neatsižvelgiama į tai, kad krizės poveikis pensijų modeliams juntamas veikiau dėl darbo vietų ir investicijų trūkumo, o ne dėl demografinės padėties.

1.5 EESRK abejoja, ar vien pailginus įstatymų nustatytą senatvės pensijos amžių būtų galima išspręsti su demografiniais iššūkiais susijusias problemas. Priešingai, Komitetas mano, kad dėl to milijonai vyresnio amžiaus žmonių, visų pirma moterų, gali atsidurti žemiau skurdo ribos. Svarbu tai, kad faktinis senatvės pensijos amžius būtų pailgintas iki įstatymų nustatyto senatvės pensijos amžiaus. Tam reiktų ilgesnį darbinį gyvenimą skatinančių iniciatyvų ir veiksmingos augimo ir užimtumo politikos. Tik vykdant realią „aktyvaus senėjimo“ politiką, kuria siekiama, kad daugiau žmonių dalyvautų mokymo ir mokymosi visą gyvenimą programose, būtų galima ilgam pakelti vyresnių žmonių, anksti pasitraukusių iš darbo rinkos dėl sveikatos problemų, darbo intensyvumo, ankstyvo atleidimo ar dėl to, kad neturėjo galimybių mokytis ar grįžti į darbo rinką, užimtumo lygį. Be to, dėl įstatymų nustatyto senatvės pensijos amžiaus ilginimo gali padidėti spaudimas kitose socialinės apsaugos srityse⁽³⁾, pavyzdžiui, invalidumo pensijų ar minimalių pajamų, kaip atsitiko kai kuriose valstybėse narėse. Taigi pažanga siekiant „sveikesnių“ valstybės finansų būtų netikra, todėl toks didinimas turėtų būti savanoriškas.

1.6 Automatinio senatvės pensijos amžiaus ilginimo dėl ilgėjančios gyvenimo trukmės ar demografinių pokyčių mechanizmas laikomas pavojingu visai visuomenei, todėl EESRK jam nepritaria. Taikant beveik visas šias priemones, senatvės pensijos amžius automatiškai ilginamas proporcingai ilgėjančiai gyvenimo trukmei ir atsižvelgiant į kitus ekonominius ar darbo rinkos rodiklius. Tokius esminius sprendimus dėl gyvenimo sąlygų pirmiausia turėtų priimti parlamentai, ne kompiuteriai, ir tik po plačių viešų diskusijų, įskaitant ir diskusijas su socialiniais partneriais ir kitais svarbiais suinteresuotaisiais subjektais. Be to, bet kuri tokią priemonę taikyti pradanti valstybė narė turėtų atsižvelgti į tai, kad nors ją taikant mažėja visuomenės priešinimasis reformoms, nesant realių galimybių vyresniems darbuotojams gauti darbą, gali prireikti finansinę paramą tokiems darbuotojams teikti iš kitų socialinės apsaugos sričių. Taigi šią priemonę tiesmukai įdiegus pensijų sistemose, kad pensijos būtų adekvačios ir tvarios, žadėtos naudos nebūtų.

1.7 Dėl dabartinės ekonomikos krizės kenčia ir einamojo finansavimo, ir investicinio pensijų kaupimo modeliai, tačiau kiekvienam jų būdingos skirtingos problemos. Reiktų pabrėžti,

⁽³⁾ Toks reiškinys pastaruosius dešimt metų matomas kai kuriose valstybėse narėse. Eurostato statistiniai duomenys apie gyventojų skaičių ir socialines sąlygas (angl. Population and social conditions), leidinys Statistics in Focus 40/2009.

jog buvo manoma, kad praėjusio amžiaus paskutinįjį dešimtmetį kai kuriose valstybėse narėse pradėti taikyti privalomo investicinio pensijų kaupimo modeliai yra būdas išvengti dėl gyventojų senėjimo kylančios pensijų rizikos, pavyzdžiui, susijusios su tvarumu ar adekvatumu. Finansų krizė ir jos pasekmės atskleidė, kad privalomo investicinio pensijų kaupimo modeliams kyla tam tikra finansinė rizika. Nepaisant to, einamojo finansavimo modelius taip pat veikia ekonomikos krizė ir visuomenės senėjimas, nes mažėja bendras atlyginimų lygis. Dabar jau akivaizdu, kad ekonomikos krizė ir visuomenės senėjimas gali skirtingais būdais daryti poveikį visoms pensijų sistemoms, kad ir koks būtų jų finansavimo būdas. Todėl siekiant gerokai sumažinti jų tvarumui kylančią riziką, reikalingas tinkamas šių sistemų valdymas ir priežiūra. Nepaisant to, kad ES pensijų sistemos labai įvairios, stengiantis užtikrinti šių sistemų adekvatumą ir tvarumą reikia laikytis visa apimančio požiūrio. EESRK mano, kad privalomo einamojo finansavimo modeliai ir toliau turi būti svarbiausi užtikrinant pensijas ateityje, todėl jiems turėtų būti skiriamas ypatingas dėmesys, kad pasikeistų daugelyje ES šalių pastebėta mažėjančios pakeitimo normos tendencija.

1.8 Visuomenei senėjant, pastangų užtikrinti tvarius valstybės finansus sėkmė priklausys nuo ES pastangų šiose pagrindinėse srityse: paramos užimtumo srityje ir kiekybės, ir kokybės požiūriu, produktyvumo didinimo ir ekonominės veiklos rezultatų gerinimo, darbo rinkos lankstumo ir užimtumo garantijų pusiausvyros gerinimo darbo rinkoje, mokymosi visą gyvenimą, imigracijos ir migrantų integracijos. EESRK nuomone, Komisija turėtų rekomenduoti kurti užimtumo visiems koncepciją: tinkamas darbas turėtų būti užtikrinamas visuose gyvenimo etapuose, ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas jaunimo įtraukimui į darbo rinką, turėtų būti skatinamas aktyvus senėjimas ir mokymas bei mokymasis visą gyvenimą. Tikrasis piliečių lūkestis – jau dabar turėti galimybę visiems dirbti ir turėti geresnes darbo sąlygas. Tai reiškia, kad labai svarbu sudaryti tinkamas naujų darbo vietų kūrimo sąlygas.

1.9 EESRK pabrėžia, kad pensijų sistema turi būti patikima ir adekvati, o tai reiškia, kad reikia ieškoti naujų finansinių išteklių ir juos naudoti, kad būtų užtikrinta skirtingoms amžiaus grupėms priklausančių asmenų pusiausvyra. Tik tada ateities kartos prisidės prie pensijų sistemos, ir tai esminė pensijų sistemų tvarumo sąlyga. Pensijų sistemos turi būti skaidrios, informacija apie jų veiklos rezultatus, taip pat apie visas dalyvių teises, ir statistiniai duomenys turi būti prieinami ir suprantami. Finansinio raštingumo mokymas turėtų būti įtrauktas į mokyklų mokymo programas.

1.10 EESRK ragina valstybes nares ir Komisiją pasiekti, kad lyčių lygybė taptų tikrove. Reiktų persvarstyti skirtingą moterų ir vyrų senatvės pensijos amžių. Kadangi pašalpos ir demografiniai veiksniai tarpusavyje susiję, pridėjus tai, kad moterys į pensiją išeina anksčiau, joms kyla didesnė rizika senyvame amžiuje gyventi skurde. Tai dar labiau padidina moterims ir taip kylančią didesnę riziką, kad dėl mažesnių atlyginimų

(moterų ir vyrų darbo užmokesčio skirtumai), ilgesnių motinystės atostogų ir didesnės rizikos tapti ilgalaikėmis bedarbėmis jos užsidirbs mažesnę pensiją. Mažiau stabili ir moterų karjera. Šiuo požiūriu svarbu vengti ilgų atotrūkio nuo darbo rinkos laikotarpių. Pavyzdžiui, atsiradus daugiau vaikų ir senyvo amžiaus žmonių priežiūros ištaigų daugeliui moterų būtų lengviau įsilieti į darbo rinką ir būti joje. EESRK ragina valstybes nares imtis realių politinių priemonių šioms problemoms spręsti.

1.11 EESRK dar kartą patvirtina, kad, kaip teigiama žaliojoje knygoje, pensijos yra ne atlygis, bet tam tikra forma atidėtas atlyginimas ar santaupos, nepriklausomai nuo sistemos tipo. Pensininkai – labai svarbi socialinė ir ekonominė kategorija, jie turėtų būti laikomi pagrindiniais ekonomikos veikėjais, o ne našta, kadangi jie sudaro 25 proc. visų gyventojų, kurie ekonomikoje lemia bendrą paklausą.

1.12 Reikėtų atkreipti dėmesį, kad netgi tose valstybėse narėse, kuriose yra einamojo finansavimo modelis, savanoriško investicinio pensijų kaupimo modelių negali finansuoti vien tik kaupiamąją galią turintys darbuotojai. Jeigu privalomo investicinio pensijų kaupimo modeliai taptų įprasta praktika, o einamojo finansavimo modeliai taptų iš dalies investicinio pensijų kaupimo modeliais, tokiu atveju reikia užtikrinti, kad neatsirastų nelygybė ir nekiltų pavojus būsimų pensininkų pajamoms.

1.13 Pensijų tvarumas ir adekvatumas turėtų būti laikomas prioritetu tiek makroekonominiu, tiek socialiniu požiūriu. Šis klausimas labai svarbus ekonomikai, todėl kompetentingos institucijos turėtų pradėti ieškoti kitų galimybių, nei darbo pajamų mokestis, pensijų sistemoms finansuoti arba būdų šioms sistemoms papildyti.

1.14 Komisija turėtų skatinti valstybes nares reformuoti savo nacionalines pensijų sistemas, kad jos būtų adekvačios, tvarios ir saugios, ir užtikrinti aktyvų socialinių partnerių dalyvavimą šiame procese.

2. Atsakymai į Europos Komisijos pateiktus klausimus

2.1 *Kaip ES galėtų remti valstybių narių pastangas didinti pensijų sistemų adekvatumą? Ar ES turėtų aiškiau apibrėžti, kokios turėtų būti adekvačios pensininko pajamos?*

2.1.1 Visų pirma Komisija turėtų apibrėžti pagrindinius adekvatumo principus ES. Pensija turi užtikrinti materialinį saugumą ir orumą. ES priemonių, kuriomis valstybėms narėms teikiama parama, daug. Tai atvirasis koordinavimo metodas, Stabilumo ir

augimo paktas, Stokholmo strategija⁽⁴⁾. Panašiai, pagal Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo socialinės apsaugos ir pensijų sistemų srities taisyklės gali būti tvirtinamos ES lygmeniu. EESRK pripažįsta, kad reguliuoti ES lygmeniu sunku, bet Komisija galėtų įvertinti ir prireikus persvarstyti esamą reglamentavimo sistemą, ypač susijusią su investicinio pensijų kaupimo modeliais, bent jau šiose srityse:

— investicinio pensijų kaupimo modelių investicijų rizikos ribojimo aspektai,

— investicinio pensijų kaupimo modelio lyčių aspektai,

— visų investicinio pensijų kaupimo modelių mokumas,

— investicinio pensijų kaupimo modelių administravimo išlaidos,

— privačiai administruojamų pensijų modelių garantijų sistemos.

2.1.2 Vertinant visų pirma reikėtų nagrinėti kai kurių valstybių narių praėjusio amžiaus dešimtojo dešimtmečio pabaigoje pradėtų diegti privalomo investicinio pensijų kaupimo modelių, valdomų asmeniškai pasirinktų privačių institucijų, raidą. ES vykdomas reguliavimas pagrįstas šalių, kurios tokių sprendimų į savo pensijų sistemas neįtraukė, patirtimi. Todėl Komisija didžiausią dėmesį turėtų skirti privalomo investicinio pensijų kaupimo modeliams ir visų pirma nagrinėti:

— kaip tokių modelių lėšos traktuojamas valstybės finansų požiūriu,

— priemones, kurių imamasi mažinant riziką, kylančią dėl valiutos kurso,

— kaip užtikrinama tinkama priežiūra, kad būtų garantuojamas atitinkamas modelių, kuriuose yra tam tikrų valstybės garantijų, saugumas.

EESRK rekomenduoja reformas vykdyti atsargiai, nes perkeltiant dalį įnašų, kuriuos einamojo finansavimo modeliai įneša į investicinio pensijų kaupimo modelius, neturėtų būti susilpnintos einamojo finansavimo sistemos, o būsimiems pensininkams turėtų būti užtikrinta reali nauda. Nesant veiksmingo reguliavimo, didėja finansinė rizika, ypač per ekonomikos krizę. Pensijų fondai investuodami turėtų atsizvelgti į tai, kad turtą reikia paskirstyti per visą gyvavimo ciklą.

⁽⁴⁾ 2001 m. kovo mėn. Tarybos išvados.

2.1.3 EESRK mano, kad, taikant atvirąjį koordinavimo metodą, Socialinės apsaugos komitetas ir jo Rodiklių pogrupis, palaikomi Ekonominės politikos komiteto ir jo Darbo grupės visuomenės senėjimo klausimais, galėtų sukurti ir patobulinti priemones, kuriomis būtų galima vertinti potencialų visuomenės senėjimo poveikį valstybės finansų tvarumui ir tinkamo dydžio pensijai. Skurdo rizikai, kylančiai pensininkų namų ūkiams, įvertinti taikomas bendrasis Eurostato metodas nepakankamai atskleidžia pensininkams kylančią skurdo riziką, nes skiriasi šių namų ūkių pajamų ir išlaidų struktūra. Reikėtų sukurti geresnį pensininkams kylančios rizikos vertinimo metodą. Šis metodas galėtų būti taikomas ir stebint į pensiją išėjusių asmenų pajamas. Galėtų būti atliekama daugiau statistinių vertinimų, parodančių, ar pensijos pakankamo dydžio, kad senatvėje būtų išvengta skurdo ir kad pensininkams būtų užtikrinamas tinkamas gyvenimo lygis ir galimybės dalyvauti viešajame, socialiniame ir kultūriniame gyvenime⁽⁵⁾. Tačiau pensijų adekvatumas turi būti apibrėžtas valstybių narių lygmeniu.

2.2 *Ar dabartinės ES lygmens pensijų sistemos yra pakankamos, kad būtų užtikrintas valstybės finansų tvarumas?*

2.2.1 Europos pensijų sistemoje didžiausias dėmesys skiriamas būsimų išlaidų stebėjimui pagal pripažintas taisykles. Šis metodas politinius sprendimus priimančius asmenis verčia savo skaičiavimuose dėmesį sutelkti į išlaidų ribojimą. EESRK pabrėžia, kad svarbiausia stebėti bendrąjį pensijų sistemų išpareigojimų lygį. Atitinkamai, dabartinė sistema galėtų būti papildyta faktinių pensijų sistemų išpareigojimų stebėjimu ir pranešimu apie tai taikant patvirtintą metodiką.

2.2.2 Galbūt reikėtų persvarstyti Stabilumo ir augimo pakto taisykles siekiant užtikrinti, kad būtų tinkamai parodyti reformų (įskaitant perėjimą nuo einamojo finansavimo sistemų prie iš dalies investicinio pensijų kaupimo sistemų) rezultatai, skatinantys pensijų sistemų finansavimo pokyčius, dėl kurių didėja bendrieji ir mažėja faktiniai išpareigojimai. Jei tai būtų padaryta, reformos, kuriomis siekiama išspręsti ilgalaikio tvarumo uždavinius, nebūtų per trumpalaikį laikotarpį vertinamos nepalankiai dėl didesnės aiškios valstybės skolos.

2.2.3 Tačiau šiandien skatinant veiksmingas reformas remiantis 2060 m. projekcijomis, gali nebelikti tikslo, kad pensijos būtų adekvačios ir tvarios. EESRK rekomenduoja privalo mo einamojo finansavimo pensijų sistemas kiekvienu individualiu atveju papildyti atsarginėmis lėšomis, kad būtų išvengta greitos korekcijos rizikos, kuri paveiktų pažeidžiamiausius.

2.2.4 EESRK mano, kad Komisijos klausimas klaidina plačiąją visuomenę. Labai svarbu užtikrinti valstybės finansų tvarumą. Tai turi būti padaryta valstybių narių lygmeniu ir tam reikia daug daugiau pastangų, nepakanka nagrinėti vien pensijų sistemas.

2.3 *Kokiais būdais geriausia siekti, kad darbuotojai faktiškai į pensiją eitų kuo vėliau, ir kaip senatvės pensijos amžiaus pailginimas galėtų padėti siekti šio tikslo? Ar reikėtų pensijų sistemas koreguoti automatiškai pagal demografinius pokyčius, kad būtų užtikrintas tinkamas darbo rinkoje ir pensijoje praleidžiamo laiko santykis? Koks galėtų būti ES vaidmuo?*

2.3.1 Iki 2020 m. įstatymų nustatytas senatvės pensijos amžius daugelyje valstybių narių bus 65 metai. Eurostato duomenimis, vidutinis faktinis senatvės pensijos amžius 2008 m. ES buvo 61.4 metų⁽⁶⁾. Tačiau 55–64 metų žmonių užimtumo lygis tebėra mažas, maždaug 40 procentų. Reikia iniciatyvų, kuriomis būtų kuriamos darbo vietos vyresnio amžiaus darbuotojams, keičiamas darbdavių požiūris į šią amžiaus grupę, taip pat pačių vyresnio amžiaus darbuotojų požiūris. Be to, reikia iniciatyvų kurti sąlygas aktyviam senėjimui, nes įdiegus senatvės pensijos amžiaus automatinio koregavimo priemones, dėl kurių padidėtų senatvės pensijos amžius, milijonai darbuotojų patektų į kitas socialinės apsaugos sistemos pakopas (pvz., gali tekti jiems mokėti bedarbio pašalpą, invalidumo pensiją ar užtikrinti minimalias pajamas), o skurdo rizika šiai kategorijai labai padidėtų. EESRK mano, kad užimtumo rėmimo politika turėtų būti ES prioritetas. Pagrindinis demografinių problemų sprendimas turėtų būti susijęs su augimo politika ir užimtumo didinimu.

2.3.2 Norint darbuotojams sudaryti galimybes dirbti, svarbu skatinti ES lygmens iniciatyvas pagal dabartinę strategiją „Europa 2020“. Valstybės narės turėtų suteikti daugiau galimybių darbo rinkoje ir sudaryti sąlygas įmonėms kurti darbo vietas, o darbuotojams – kuo ilgiau išlikti darbo rinkoje, jei tik jie to nori. Ilgesnio darbinio gyvenimo skatinimui reikia bendrų valstybės, darbdavių ir gyventojų pastangų. Darbdaviams reikia stiprios paramos, kad jie sukurtų daugiau darbo vietų vyresnio amžiaus darbuotojams, kurie anksti pasitraukia iš darbo rinkos dėl sveikatos problemų ar darbo sąlygų, darbo intensyvumo, anksti atleidžiami, ar neturi galimybių mokytis arba grįžti į darbo rinką. Vyresnio amžiaus žmonės taip pat turėtų būti raginami ir skatinami didinti savo įsidarbinimo galimybes ir likti aktyvūs darbo rinkoje. Atsižvelgiant į tai, kad teisė išeiti į pensiją yra pagrindinė teisė, bet koks automatinis įstatymų nustatyto senatvės pensijos amžiaus ilginimas negalimas. EESRK primena, kad įstatymų nustatyto senatvės pensijos amžiaus klausimas yra atskiras klausimas, ji reikia atskirti nuo įmokų mokėjimo laikotarpio ilgio klausimo.

⁽⁵⁾ Privačios pensijų sistemos, Europos Komisija, 2009, p. 5.

⁽⁶⁾ Eurostatas, MISSOC, Visuomenės senėjimo ataskaita, 2010 m. Ekonominės politikos komiteto ir Socialinės apsaugos komiteto bendra tarpinė ataskaita dėl pensijų.

2.3.3 Ginčytina, ar vien tik ilginant įstatymų nustatytą senatvės pensijos amžių galima pasiekti, kad darbuotojai į senatvės pensiją faktiškai išeitų vėliau. Vargu ar tai būtų pasiekta, jei nebūtų vykdoma aktyvi darbo rinkos politika, palankimi tinkami pramonės ryšiai, įgyvendinamos aktyvios visuomenės senėjimo strategijos ir priemonės, kuriomis būtų siekiama didinti solidarumą pensijų sistemoje. Pakelti vyresnio amžiaus žmonių užimtumo lygį galima tik sąmoninga „aktyvaus visuomenės senėjimo“ politika, kuria skatinamas mokymas ir mokymasis visą gyvenimą.

2.3.4 EESRK yra įsitikinęs, kad automatinio koregavimo mechanizmas negali pakeisti įprastinio politinio sprendimo. Esminius sprendimus dėl žmonių gyvenimo sąlygų turi priimti parlamentai, ir tik po plačių viešų diskusijų. Jei automatinio koregavimo priemonės būtų įdiegtos, kiltų pavojus, kad su jomis kartu būtų įdiegti ir netinkami pailgintų užimtumo ir išėjimo į senatvės pensiją laikotarpių deriniai. Seniau, keičiantis gyvenimo trukmei buvo ilginami mokymosi ir senatvės pensijos laikotarpiai ir mažinamas aktyvioje darbo rinkoje praleidžiamas laikas. Išėjimo į senatvės pensiją amžiaus ilginimas neturėtų būti savarankiška priemonė. Kartu turėtų būti taikomos ir kitos priemonės, pavyzdžiui, didinamos žmonių, kurie greitai pasieks senatvės pensijos amžių, užimtumo galimybes.

2.4 Kaip, įgyvendinant strategiją „Europa 2020“, būtų galima skatinti ilgiau likti darbo rinkoje, pademonstruoti verslui teikiamą naudą ir įveikti diskriminaciją dėl amžiaus darbo rinkoje?

2.4.1 Siekiant visų strategijos „Europa 2020“ tikslų, aktualu pailginti buvimo darbo rinkoje laikotarpį. Į iniciatyvas, kuriomis siekiama kelti 75 proc. aktyvių gyventojų užimtumo lygį, būtina įtraukti socialinius partnerius. EESRK mano, kad reikia specialiai sukurtų metodų, kad būtų galima pakelti 55–64 metų asmenų užimtumo lygį. EESRK rekomenduoja, kad valstybės narės savo nacionalinėse reformų programose šios amžiaus grupės atžvilgiu nustatytų tikslinius rodiklius, dėl kurių būtų susitarta su socialiniais partneriais.

2.4.2 EESRK anksčiau jau yra pateikęs išsamias rekomendacijas Europos Sąjungai ir valstybėms narėms⁽⁷⁾ dėl ilgesnį buvimą darbo rinkoje skatinančios politikos. Kartu su profesiniu mokymusi visą gyvenimą, aktyviomis darbo rinkos priemonėmis, finansinėmis paskatomis likti darbo rinkoje, įskaitant ir savarankiškai dirbančius asmenis, ir kintančiu įmonių požiūriu į vyresnio amžiaus darbuotojus, reikia propaguoti ir šias priemones, kad vyresnio amžiaus darbuotojai turėtų naujų alternatyvų:

— iš dalies keisti teisės aktus, kuriais kai kuriose valstybėse norintiems dirbti pensininkams ar invalidumo pensijų gavėjams neleidžiama gauti ir pensiją, ir atlyginimą;

— įdiegti premijų sistemą, kuria darbuotojai būtų skatinami dirbti ir sukakę įstatymų nustatytą senatvės pensijos amžių: sukakus senatvės pensijos amžiui, kaupiamos išmokos turėtų būti patrauklesnės už tas, kurios buvo gaunamos anksčiau;

— raginti valstybes nares dirbti su socialiniais partneriais ir spręsti problemas, susijusias su varginančiu darbu;

— teikti išsamius patarimus ir pagalbą ieškantiems darbo, taip pat pasirūpinti darbingumo atkūrimo priemonėmis, kuriomis būtų siekiama ilgalaikės reintegracijos į darbo rinką;

— įgyvendinti socialiai priimtinas paskatas į senatvės pensiją eiti vėliau ir prireikus kurti patrauklius lankstaus perėjimo iš darbo rinkos į senatvės pensiją modelius;

— taikyti priemones, kuriomis būtų sumažintas fizinis ir psichinis darbo krūvis, ir darbuotojai galėtų ilgiau likti darbo rinkoje;

— skatinti vyresnius darbuotojus atnaujinti savo įgūdžius;

— informuoti vyresnius darbuotojus ir bendroves, visų pirma MVL, apie novatorišką darbuotojų valdymą ir vyresniems darbuotojams palankaus darbo organizavimą⁽⁸⁾.

2.4.3 Įgyvendinant politiką, kuria siekiama, kad darbuotojai darbo rinkoje būtų kuo ilgiau, reikėtų taip pat spręsti jaunimo įsiliejimo į darbo rinką daug vėliau, palyginti su ankstesnėmis kartomis, klausimą. Darbinio gyvenimo laikotarpio pailginimas taip pat reiškia, kad reikia spręsti ir nedarbo, ypač ilgalaikio nedarbo, ir darbo stažo nutrūkimo dėl vaikų auginimo, rūpinimosi priklausomu šeimos nariu ar laikino neįgalumo, problemas.

2.5 Kaip reikėtų pakeisti direktyvą dėl įstaigų, atsakingų už profesinių pensijų skyrimą, kad būtų pagerintos tarpvalstybinės veiklos sąlygos?

2.5.1 Komisija ataskaitoje⁽⁹⁾ dėl direktyvos dėl įstaigų, atsakingų už profesinių pensijų skyrimą (IAPPS direktyva), įgyvendinimo teigia, kad nėra priežasčių dabar iš dalies keisti taisyklės. Jei įvertinus, kaip ši direktyva veikia, paaiškės, kad ją reikia

⁽⁷⁾ EESRK nuomonė, OL C 157, 2005 6 28, p. 120.

⁽⁸⁾ EESRK nuomonė, OL C 256, 2007 10 27, p. 93 ir OL C 228, 2009 9 22, p. 24.

⁽⁹⁾ COM(2009) 203 galutinis.

pataisyti, EESRK mano, kad reikėtų pakoreguoti frazę „labai rizikingo kapitalo rinkos“, nes dėl jos dviprasmiškumo gali kilti pavojus pensijų fondams ir jų nariams. Reikėtų paaiškinti rizikos ribojimo aspektus ir apriboti fondų teisę investuoti lėšas į rizikingas finansines priemones.

2.5.2 EESRK pažymi, kad galima kurti individualius **savano-riškus** privačius pensijų modelius, veikiančius greta dabar veikiančių pensijų sistemų. Atsižvelgiant į tai būtų galima išanalizuoti Europos garantijų galimybę, kuri būtų naudinga migruojantiems darbuotojams. Reikėtų taip pat išanalizuoti europinių individualių pensijų sąskaitų (pavyzdžiu imant JAV naudojamas individualias senatvės pensijos sąskaitas (angl. *Individual Retirement Accounts*) ar Lenkijoje veikiančią panašią sistemą (IKE)), **skirtų judiems darbuotojams**, kūrimo poreikį ir galimybes, taip pat tokios sistemos veikimo principus, priežiūrą ir stebėseną. Šiuo atveju Komisija taip pat galėtų apsvarstyti 28-ąją sistemą, siūlomą M. Monti ataskaitoje ir rekomenduojamą EESRK ⁽¹⁰⁾.

2.6 Kokiems pensijų modeliams reikėtų taikyti ES lygmens veiksmus, kuriais būtų šalinamos judumo kliūtys?

Ar ES turėtų vėl imtis spręsti perkeliavimo klausimą? O gal verčiau būtų nustatyti minimalius teisių įgijimo ir išsaugojimo standartus ir sukurti pensijų „sekimo“ sistemą?

2.6.1 Pasirodė, kad ES reglamentai dėl socialinio draudimo sistemų koordinavimo labai naudingi judiems darbuotojams apsaugoti. Juose remiamas pensijų teisių, įgytų per draudimo laikotarpius, praleistus kitoje valstybėje narėje, kaupimo principas. Galima būtų apsvarstyti galimybę taikyti tokių pat principą, pritaikytą visiems papildomiems – profesiniams ir individualiems – investicinio pensijų kaupimo modeliams. EESRK mano, kad reikėtų apsvarstyti galimybę tarpvalstybiniu mastu kaupti teises į pensiją, įgytą taikant modelius, kurių pagrindą sudaro investicinis kaupimas.

2.6.2 EESRK prašo Komisijos įvertinti galimybę ES lygiu apibrėžti visų teisių į pensiją kaupimo ir išsaugojimo, neatsižvelgiant į tai, kuriose valstybėse jos įgytos, pagrindus. Tačiau EESRK mano, kad bus sunku tai derinti su valstybių narių pasirinkimo laisve. Būtų naudinga ES lygmeniu koordinuojama tarnyba, galinti atsekti tokias teises. Panašiai valstybėse narėse dėl Europos darbo rinkos judumo turėtų būti galima teises į pensijas perkelti iš vienos darbuočių į kitą. Kiekviename ES reglamente turėtų būti atspindima didėjanti su pensijomis susijusių nuostatų įvairovė. Tarpvalstybinis darbuotojų judumas turėtų būti skatinamas šalinant kliūtis, visų pirma šalinant mokesčių ir administracinę naštą, visų pagal savanoriško investicinio pensijų kaupimo modelį įgytų teisių į pensiją judumui.

2.7 *Ar reikia atlikti dabartinių ES teisės aktų peržiūrą, kad būtų užtikrintas nuoseklus investicinio pensijos kaupimo sistemų ir produktų reglamentavimas ir priežiūra? Jei taip, kokių aspektu?*

Kaip būtų galima Europos priemonėmis ar gerosios patirties kodeksu padėti valstybėms narėms pasiekti geresnę taupytojų ir pensijų teikėjų rizikos, saugumo ir įperkamumo pusiausvyrą? Pensijų fondų mokumo gerinimas?

2.7.1 Komisija pripažįsta, kad ES reglamentai dėl investicinio pensijų kaupimo modelių su spragomis ir nepakankami. EESRK ragina Komisiją įvertinti ir prireikus apsvarstyti galimybę ES lygmeniu reglamentuoti tokių modelių kaupimo ir išmokėjimo etapus. Konkrečiai reikėtų analizuoti šias sritis:

- investavimo rizikos ribojimo aspektai,
- lyčių lygybės aspektai,
- mokumas,
- išlaidos,
- galimybė naudotis modeliu be jokio diskriminavimo (modelio aprėptis),
- garantijos įtvirtintų pensijų teisių atveju,
- mažiausi reikalavimai, susiję su asmenims, kuriems taikomas modelis, teikiama informacija,
- garantijų ar minimalios gražos sistemos,
- priežiūra.

2.7.2 Daugelio investicinio pensijų kaupimo modelių, kuriuose įnašai yra nustatyti, atveju daugiausia rizikos tenka dalyviams. Didelės ir tokių modelių administravimo išlaidos. EESRK mano, kad kai kurie investicinio pensijų kaupimo modelių aspektai turėtų būti vertinami ir, prireikus, reguliuojami ES lygmeniu. Remiantis 2010 m. Ekonominės politikos komiteto visuomenės senėjimo ataskaita, šie pensijų modeliai kai kuriose valstybėse narėse atliks svarbų vaidmenį užtikrinant padorias pajamas būsimiems pensininkams. Todėl taikomi bendri Europos principai galėtų padėti valstybėms narėms užtikrinti, kad šie pensijų modeliai būtų veiksmingi, valdomi finansų įstaigų ir veiktų taip, kaip būtų palankiausia pensininkams. Pensijų fondų valdytojų uždarbis turėtų būti susijęs su veiklos rezultatais ir su pensijų fondo narių uždarbiu. Geros praktikos kodeksas – naudingas, bet neišsamus. Išmokėjimo iš privalomo investicinio pensijų kaupimo modelių sistemos taip pat kelia rūpesčių, jas reikėtų išsamiau aptarti ir analizuoti taikant atvirąjį koordinavimo metodą.

⁽¹⁰⁾ OL C 21, 2011 1 21, p. 26.

2.8 *Kaip turėtų būti tinkamai užtikrinamas pensijų fondų mokumas?*

2.8.1 Direktyvoje „Mokumas II“ daugiausia dėmesio skiriama bendrajam ir gyvybės draudimui, todėl ji negali būti taikoma pensijų produktams. Tačiau EESRK mano, kad tai būtų geras pavyzdys panašiai investicinio pensijų kaupimo modelių sistemai, atsižvelgiant į specifinį pensijų produktų pobūdį ir į tai, kuo jie skiriasi nuo draudimo produktų.

2.8.2 Bendroji pensijų sistemų mokumo sistema, veikianti nacionaliniu, bet koordinuojama ES lygmeniu, būtų geriausias sprendimas, padedantis užtikrinti visų investicinio pensijų kaupimo modelių mokumą, neatsižvelgiant į jų struktūrą. Panašios rūšies mokumo tvarka turėtų apimti bent jau šiuos dalykus:

- faktinių išpareigojimų stebėjimą,
- privalomo investicinio pensijų kaupimo sistemų mokumo ir rezervų lygio stebėjimą,
- profesinių pensijų sistemų finansavimo ir galimos rizikos lygio stebėjimą,
- institucijos steigimą nacionaliniu lygmeniu siekiant užtikrinti profesinių pensijų modelių mokumą ⁽¹⁾.

2.9 *Ar reikėtų didinti ES teisės aktais užtikrinamą apsaugą darbdavio, turinčio mokėti pensijas, nemokumo atveju? Jei taip, kokiais būdais?*

2.9.1 Profesinių pensijų modeliai ir privalomo investicinio pensijų kaupimo sistemos, ten, kur jos yra, atliks svarbų vaidmenį užtikrinant pakankamas pajamas išėjus į pensiją. EESRK mano, kad ES turėtų reikalauti, kad valstybės narės reguliuotų garantijos priemonių (tai galėtų būti specialūs fondai ar draudimas) diegimą siekiant apsaugoti būsimų pensininkų pajamas.

2.10 *Ar reikia atnaujinti dabartinius minimalius informacijos apie pensijų produktus atskleidimo reikalavimus (pavyzdžiui, palyginamumo, standartizavimo, aiškumo)?*

Ar ES turėtų parengti bendrą sistemą, pagal kurią būtų siūlomos iš anksto nustatytos dalyvavimo ir investavimo galimybės?

2.10.1 Investiciniai pensijų produktai – sudėtingi, jų pasirinkimas ir atsakomybė už pasirinkimą vis labiau tenka patiems asmenims. Šiuo atveju EESRK mano, jog ES turėtų užtikrinti, kad nacionalinė norminė bazė būtų tobulinama siekiant aprėpti visas pensijų sistemas. Būtinai bendras gairėmis grindžiamas ES lygmens požiūris į investavimo sprendimus ir būtiniausias pensijų teikėjų informavimo išpareigojimus (visų pirma dėl dalyviams tenkančios rizikos).

2.10.2 Komisija sutinka, kad informacija pagrįsti asmenų sprendimai yra vienas iš veiksnių užtikrinant adekvacias pensijas. EESRK ragina Komisiją įgyvendinti ES iniciatyvą didinti gyventojų finansinio raštingumo lygį pensijų produktų atžvilgiu. Atsižvelgiant į šio dalyko sudėtingumą, didžiulė atsakomybė už strateginį pasirinkimą negali tekti vien gyventojams, ir, nors už tai pirmiausia turėtų būti atsakinga vyriausybė, kuo plačiau turi dalyvauti ir socialiniai partneriai.

2.11 *Ar reikėtų stiprinti ES lygmens politinį koordinavimą? Jei taip, kokiems aspektams reikėtų skirti daugiau dėmesio, kad pagerėtų pensijų politikos priemonės ir jų įgyvendinimas? Ar įvairių pensijų politikos aspektų stebėsenos platforma padėtų siekti pažangos?*

2.11.1 ES lygmens politinis koordinavimas dabar yra palyginti fragmentiškas. EESRK palankiai vertina Komisijos idėją sukurti bendrą stebėsenos platformą, kuri apimtų visus pensijų aspektus, sutelktų valdžios institucijas, socialinius partnerius, pilietinę visuomenę ir pensijų sektorių. Platforma turėtų leisti taikant įvairius rodiklius palyginti padėtį valstybėse narėse ir į pensiją išėjusių žmonių gyvenimo lygį.

2.11.2 Bendrai platformai, kurioje būtų galima stebėti visus pensijų politikos aspektus, įskaitant adekvatumą, aprėptį, skurdo riziką, finansinį stabilumą, investicijas, riziką ir mokumą, reikės naujausių ir patikimų duomenų. Todėl reikės sukurti ES pensijų statistikos metodologiją. Ją kuriant turėtų dalyvauti socialiniai partneriai ir kiti pagrindiniai suinteresuotieji subjektai. Panašias priemones reikėtų sukurti ir nacionaliniu lygmeniu veikiančių pensijų modelių faktiniams išpareigojimams stebėti.

2011 m. sausio 20 d., Briuselis

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas
Staffan NILSSON

⁽¹⁾ Panašiai kaip JAV veikianti institucija „Pension Benefit Guaranty Corporation“ (PBGC).